

Formandens beretning

Generalforsamlingen 2022 må siges at have været lidt usædvanlig - for ved sidste bestyrelsesmøde inden generalforsamlingen meddelte arkivets leder og formand gennem 11 år - **Henning Rasmussen** - at 'opsige' sin stilling. Han mente at tiden var inde til et formandsskifte og hans beslutning var ikke til forhandling, sagde han.

På mødet kunne vi godt fornemme, at han mente det alvorligt, men vi prøvede alligevel, om han ville tænke sig om, en ekstra gang. Men nej, hans beslutning var taget og han stod fast.

Jeg tror, vi alle fik sommerfugle i maven, for hvad skulle der nu ske? Vi forsøgte alle at tænke på mulige emner uden for arkivet, og der var indtil flere navne, der blev nævnt, men ...

På arkivet blev der nævnt: - "Vi har det jo så godt sammen, allesammen, så hvorfor ikke blive ved med dét"

Ved det efterfølgende konstituerende bestyrelsesmøde, valgte man én fra egne rækker - **Alis Skjødt Nielsen**, som Hennings efterfølger. Og jeg takker ydmygt for tilliden. Jeg vil gøre mit allerbedste for at leve op til mine kollegers valg. I 10 år har jeg fungeret som sekretær i arkivets bestyrelse, så man mente nok, at jeg måtte havde udstået min læretid.

Første kvindelige formand i 50 år, det krævede da sit mod at sige ja!

Det skal også understreges, at Henning hverken smækker med døren eller forlader arkivet - slet ikke! Han bliver i arkivet som frivillig og ud over dét, så har han lovet at være behjælpelig med de opgaver, som overgangen naturligvis byder på. Han er også arkivets uundværlige it-support og web-master, så vi kan slet ikke undvære ham!

På de seneste bestyrelsesmøder, havde vi flere gange drøftet at skifte bank. Det naturlige tidspunkt kunne være nu, i forbindelse med ændringer i bestyrelsen.

Vi havde flere under luppen i forbindelse med evt. bankskifte. Vi havde sammenlignet priser hos flere forskellige pengeinstitutter, og hvad det ville koste arkivet at have en foreningskonto, bl.a. priserne for at sende dokumentation, når en ny person indtræder eller forlader bestyrelsen, samt priser på andre services.

Der var stort set ikke forskel på priserne, så vi valgte at blive i Sparekassen Kronjylland, men at flytte til Spentrup afdelingen.

Skulle der opstå problemer, så bor både kasserer og formand i hhv. Jennum og Spentrup, begge kun ½ km. fra banken, men vi har tillid til Sparekassen.

En tidlig forårsdag, den 25. marts, var arkivet husvært ved den årlige Generalforsamling i arkivsamvirket *Lokalarkiver i Østjylland*. Vi havde tilbudt at afholde generalforsamlingen med rundvisning i vores arkiv. Som foredragsholder havde vi inviteret Benita Clemmensen, som er arkæolog og overinspektør på Museum Østjylland. *Lokalarkiver i Østjylland* afholdt alle udgifter til arrangementet - der var ca. 40 fremmødte. Samvirket *Lokalarkiver i Østjylland* strækker sig fra Mariager i nord til Gylling Næs i syd og fra Grenå i øst til Engesvang vest for Silkeborg.

Ved rundvisning i arkivet, forsøgte vi som husvært at tale med alle og kan med stolthed sige, at deltagerne syntes vi var heldige at have så fine lokaler, og vi gav dem jo selvfølgelig ret. Vi er selv meget glade for vores arkiv, og ikke mindst for kontorinteriør og indretning.

Der blev spurgt til, hvad bygningen før havde været, om hvor mange m² vi havde til rådighed. Og vi fortalte om nedrivning og opbygning, om Hennings store indsats med at udregne hvilke møbler, der kunne stå hvor. Om selve flytningen og arbejdet med at få alle de mange reoler, arkivalier og skriveborde sat på plads, de rette steder. Og sidst men ikke mindst, om det store arbejde der lå forude (i lang tid) i forbindelse med omregistrering af alt!

Men - et godt team kan samarbejde effektivt og udrette store mirakler!

Den 1. april havde arkivet åbnet dørene, som ven af Aktivitetshuset. Der var knap 30 besøgende, store som små, og børnene fik til opgave at finde Påskeharen, som dette år var blevet til en Arkivrotte! Haren var løbet sin vej og ingen kunne finde den! Påskehare eller ej, det blev alligevel en festlig og fornøjelig dag ... og rotten blev fanget og lagt i skuffen til næste år!

Sommerens sol og varme står for døren og ikke mindst regn! Men vi har været heldige på arkivet, vi er sluppet for indtrængende vand fra vinduer, døre og tag og har heller ikke rør, hvor der kan komme oversvømmelse fra.

Jeg var på besøg på Rougsø Egnsarkiv, der har til huse i kælderens under Langhøjskolen i Vivild - der havde man fået meget - dog rent - vand ind via et utæt vandrør, men havde stort set reddet det hele, iført gummistøvler! Dét er vi lykkeligvis fri for hos os!

Årets udflugt gik til Nordjyllands Kystmuseum i den vestlige del af Frederikshavn. Efter tidlig morgenkaffe med rundstykker på arkivet, fordelte vi os i 4 biler og satte kursen mod nord. Det blev til en fantastisk og oplevelsesrig udflugt, med en let frokost på Møllehuset i Frederikshavn. Vejret var ganske sommerligt, høj sol og blå himmel.

Bestyrelsen havde besluttet en egenbetaling på 200 kr. pr. pers. så udflugten ikke skulle belaste arkivets økonomi nævneværdigt. Spændende oplevelser, dejlig frokost, alle var glade og træt, så vi afsluttede med en kop god kaffe, inden turen atter gik sydpå.

Ved sidste års indsendte statistik var arkivets besøgstal ca. 188 gæster. Medlemstallet er på ca. 130 og vi har overført ca. 9.400 billeder til arkiv.dk. På arkivets hjemmeside har der været omkring 1.450 besøgende og på Facebook har vi ca. 885 følgere. Dette er kun et udpluk af den statistik, som vi er forpligtet til at aflevere til SLA.

Sensommeren er gået med vores sædvanlige arbejdsopgaver, som allerførst består i at registrere det nye, der bliver afleveret til arkivet. Men også at scanne de mange dokumenter, så vi kan gemme dem som filer på vores server. Hvis en besøgende eller én ude i verden, har fundet noget på arkiv.dk og ønsker at få det tilsendt, er det meget nemt for os at finde det ønskede, netop fordi det er gemt under samme registrerings nummer, som originaldokumenterne.

Vi har også travlt med omregistrering, f.eks. når vi beslutter, at alle slægtshistorier/slægtstavler skal stå i samme reol, i stedet for spredt rundt om på hele læsesalen.

Der har ikke været investeringer i kontorudstyr siden sidste generalforsamling. Men opstår der et ønske om større investeringer, såsom udstyr til digitalisering af film, video, lydbånd osv., så vil vi selvfølgelig søge fonde til det pågældende projektet, da der kan være tale om et større pengebeløb.

Nørhald Egn-Arkiv takker for de frivillige bidrag, der blev sendt til os i forbindelse med betaling af kontingent, dem sætter vi stor pris på! Også en stor tak til alle øvrige, samt frivillige og bestyrelse, for uden jeres altid beredvillige indsats, ville alt på arkivet gå i stå!

Til slut vil Nørhald Egn-Arkiv opfordre alle til at anbefale vores fælles lokalarkiv - vores fælles historie - til naboer, familie, venner og bekendte - vi modtager gerne mange flere billeder og dokumenter, så der kan være noget til vore efterkommere at se og læse.

Vi modtager også gerne mange flere nye medlemmer!

Bispeborgen i Østrup blev til kongeslot

Skrevet af Niels Bo Mandrup

Kilder: Arkivmateriale, Albæk Sogn – de nedre byer. Udgivet af lokalhistorisk studiekreds i Albæk 2007.

Østrup. Århusbispernes borg i Albæk sogn. Historisk skildring af Aage Sørensen, Møllerup.

Tidsskriftet Kuml 2021: Østrup Slot. Nye og gamle undersøgelser 1894-2017. Thomas Guntzelnick Poulsen, museumsinspektør, ph.d. og arkæolog.

Bente Svane Kristensen: En borg i Østrup som bispesæde og gods.

Kører man i dag ad Østrupvej gennem Østrup, fra Albæk mod eksempelvis Møllerup, ser Østrup by ikke ud af så meget. Nogle gårde, nogle huse, og så er man ude af byen igen. Undskyld, gode Østrupborgere...

Anderledes så det ud i middelalderen. Da var Østrup ganske vist ikke dannet som bysamfund, men bestod af en borg, der tilhørte bispesædet i Aarhus.

Den lå placeret på kanten af fjorddalen og med udsigt både ind mod Randers og ud over såvel Randers Fjord som Grund Fjord, hvor trafikken kunne overvåges. Derfor er stedet, hvor den gamle bispeborg i Østrup blev opført, næppe tilfældigt valgt.

Der er ikke fundet skriftlige kilder, der beretter om borgens grundlæggelse eller om anledningen til, at den blev opført.

Men de seneste arkæologiske udgravninger, der er foretaget på stedet viser, at opførelsen af borgen formentlig er begyndt omkring år 1100, sådan plus/minus. Derefter stod borgen i omkring 500 år, hvor dens ejere – skiftende biskopper i Aarhus – satte deres præg på Østrup og enen der omkring.

Ved reformationen i 1536 blev Østrup, som andet kirkeligt gods konfiskeret af kongen og dermed overtaget af kronen. Det berettes, at kong Frederik II benyttede Østrup et par gange om året i forbindelse med jagt, men efterhånden blev behovet for vedligeholdelse så påtrængende, at det blev for dyrt at sætte borgen i stand.

I stedet bød en meget ung kong Christian IV i 1591, at borgen skulle rives ned og stenene for en dels vedkommende anvendes til en bro, der skulle etableres ved Dronningborg Slot i Randers. Resten af stenene skulle gemmes, og man skulle registrere, hvor mange der var, så de kunne bruges – genbruges – i anden sammenhæng.

Rester af borgen i Østrup er blevet gravet frem ved flere lejligheder. Dette billede stammer fra udgravningen i 1913. Billedet findes på Nørhald Egns-Arkiv.

Den første skriftlige kilde, der fortæller om borgen i Østrup, er Øm Klosters krønike. Her meddeles nemlig, at biskoppen i Aarhus, Sven Udsøn, er død i Østrup den 30. oktober 1191, hvorefter hans lig blev ført til Øm Kloster og begravet under højalteret.

Dengang fulgte biskopperne personligt kongen i krig og omgav sig med mange folk. De skulle dels stille mandskab til rådighed for kongen, hvis det blev nødvendigt, dels skulle de varetage hensynet til egen sikkerhed. Desuden har biskoppen naturligvis skullet leve standsmæssigt, når han var i Østrup, så derfor har biskoppen udover sin egen garde, også haft tilknyttet både køkkenpersonale, karle og piger.

Udover selve borgen omfattede bispernes ejendom det meste af Albæk Sogn, desuden Mellerup Sogn med Sæddegaard samt Lem by og det meste af Støvring.

På et tidspunkt i 1600-tallet er hele ejendomskomplekset, som hørte under Østrup, opgjort til over 460 tdr. hartkorn, nemlig to hovedgårde, 64 bøndergårde, en mølle og 18 huse. Dertil kom ladegården ved selve borgen.

Lokalhistorikeren Aage Sørensen, Mellerup, fortæller i sine optegnelser om borgen i Østrup, at bispernes daglige virksomhed er udgået fra residensen i Aarhus.

"Men når hans høje nåde har ønsket at være sig selv, eller træthed og lede tyngede, er han redet til Østrups fredelige asyl for at nyde livets goder og sindets løftelser, heller ingen bisp kunne undvære. Borgen har med andre ord tjent Aarhus-herreren som et tilholdssted, han ofte og gerne gæstede i sin embedstid, siden som fast bopæl efter at have kvitteret arbejdets byrde", skriver Aage Sørensen.

Der findes ikke mange skriftlige kilder, der fortæller om borgen i Østrup. På et tidspunkt efter reformationen blev det arkivstof, der lå gemt i de kongelige lensborge, herunder Sct. Clemens Domkirkes godsarkiv, fragtet til København – hvor det hele gik op i flammer ved Københavns brand i 1728.

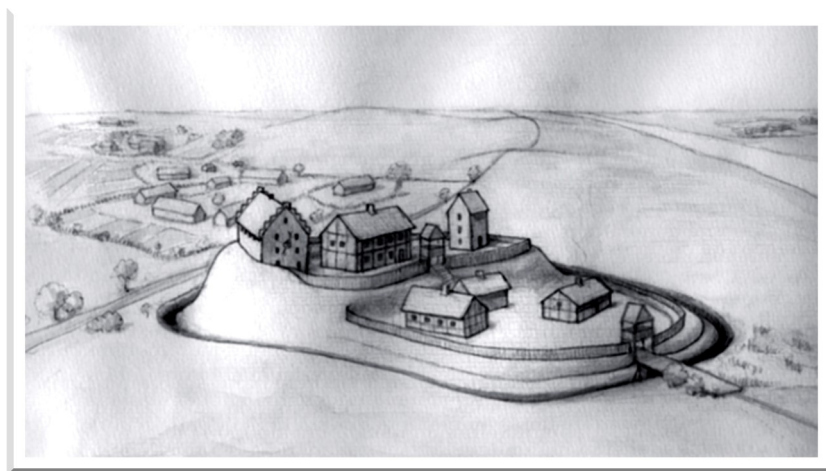
Til gengæld er der foretaget indtil flere arkæologiske udgravninger af resterne af borgen og voldstedet i Østrup. Nationalmuseet forestod undersøgelser i 1894 og i 1913. Området blev fredet i 1968. Derefter skete der igen arkæologiske undersøgelser i 2017. Da havde områdets ejer af Randers Kommune fået tilladelse til at anlægge jordvarme, men trods den kommunale tilladelse beordrede Slots- og Kulturstyrelsen arbejdet indstillet, og Museum Østjylland blev bedt om at se nærmere på ruinerne og at foretage yderligere undersøgelser.

En af arkæologerne, museumsinspektør Thomas Guntzelnick Poulsen, Museum Østjyllands afdeling i Randers, konstaterede dengang, at voldstedet Østrup generelt er dårligt bevaret:

"... idet det kunne synes, at der til alle tider er blevet lagt et ganske ihærdigt arbejde i at nedbryde det", skriver han i det arkæologiske tidsskrift Kuml 2021.

På baggrund af undersøgelserne vurderer arkæologerne, at Østrup-borgen er opført i flere faser. Først opførtes en bygning på kampesten og i bindingsværk. Siden har man etableret voldgrav og vold omkring bygningen, og på et senere tidspunkt er der sket en kraftig ombygning. Der er også ved en senere lejlighed anlagt en ny voldgrav omkring borgen.

I det nuværende Østrup var borgens beliggenhed ved Borggyden. Her dækkede borganlægget oprindelig omkring 80 gange 100 meter. Her lå en 12 meter bred bygning i øst-vestlig retning, og næsten vinkelret på den har der ligget endnu en bygning. Hele borgtomten blev i 1894 opmålt til 400 gange 280 alen – svarende til 250 gange 175 meter.

Sådan kan voldstedet i Østrup have set ud i 1300-tallet. Bygningerne på den højeste banke er påvist arkæologisk, mens bygningerne på det lavere areal er fri fantasi. Tegningen er udført af arkæolog Julie Lolk og gengivet i det arkæologiske tidsskrift Kuml 2021.

I de arkæologiske undersøgelser er fundet et kraftigt brandlag – måske et resultat af et angreb på borgen. Givetvis er det denne brand, der har ført til en gennemgribende ombygning, efter at de gamle bygninger blev revet ned. Der blev i 1300-tallet opført en ny 12 meter bred bygning, formentlig i bindingsværk og med genanvendelse af blandt andet kvadersten fra det tidligere byggeri. I den sammenhæng blev også anlagt ny vold og ny voldgrav.

Anledningen til forstærkningen af Østrup kan meget vel have været de urolige tider, som landet befandt sig i. Store dele af Jylland var pantsat til de holstenske grever, og biskoppen i Aarhus – han hed Svend ligesom ham, der døde i Østrup i 1191 – valgte at slutte sig til Valdemar Atterdag, der kæmpede for at genoprette kongemagten i Danmark efter det totale sammenbrud i begyndelsen af 1300-tallet. Netop uroen kan have fået biskoppen til at forstærke borgen.

Men det kan også være holstenerne, måske endda grev Gert selv, der har udvidet voldstedet som led i oprustningen mod de oprørske jyske stormænd, anfører Thomas Guntzelnick Poulsen, der peger på, at det er umuligt at afgøre, om det var biskop Svend eller de tyske grever, der forestod forstærkningen af Østrup.

Ifølge et foredrag af Kren Winther, gengivet i bogen om Albæk fra 2007, må det være biskoppen. Efter et møde i Randers mellem Niels Ebbesen og grev Gert, hvor Niels Ebbesen kastede sin handske for fødderne af greven, skal Niels Ebbesen ifølge overleveringen have benyttet sig af sit frie lejde og være redet til Østrup. Herfra skal Niels Ebbesen være sejlet over fjorden og taget til Clausholm. Kort derefter blev grev Gert dræbt i sit logi i Randers den 1. april 1340.

Landet var i årene efter grevedrabets fortsat præget af uro. Flere gange udbrød der oprør mod kong Valdemar Atterdag, og i 1359 var Randers belejret af kongen. Dengang var Aarhus-bispen fortsat allieret med kongen.

Reformationen i 1536 betød, at alt kirkeligt gods blev overtaget af kronen. Det gjaldt også borgen i Østrup. Kong Frederik II, der blev konge i 1559, boede på slottet nogle gange om året og altid, når han var på jagt herovre, anfører Kren Winther. Han udstedte flere ordrer om slottets vedligeholdelse.

Ved Frederik II's død overtager Christian IV tronen som bare 11-årig. Hans formynderregering har ikke samme store interesse for Østrup, der i stedet får lov at forfalde, og derfor følger i 1591 ordren om at lade Østrup Slot nedbryde og for en dels vedkommende genbruge på Dronningborg Slot. I stedet blev etableret fire gårde, og efterhånden begyndte Østrup at tage form som en landsby.

*Borgens
placering
ses ved
pilen.*

Tyven i mølledammen

Kilde: Arkivmateriale - af Alis Skjødt Nielsen

Godsinspektør Schultz på Gjessinggård fik ikke meget ud af auktionen den dag, Djeld-tyven blev fanget i mølledammen.

En række tyverier og indbrud her på egnen i det tidlige forår 1912 ledte tanken hen på den berygtede indbrudstyv og undvegne straffefange, Djeld-tyven, der som navnet antyder, stammede fra landsbyen Djeld på Skive-egnen.

På den tid plejede Gjessinggårds godsinspektør Schultz hvert år at holde auktion over korn, halm og markredskaber, og egnens landmænd benyttede gerne lejligheden til at gøre fordelagtige indkøb af bl.a. sædekorn. Auktionerne, der var kendt viden om og trak folk til, fra nær og fjern, blev ledet af en fuldmægtig fra herredskontoret i Randers.

Om morgenen den pågældende auktionsdag kom herredsfuldmegetigen sammen med politibetjent Koue, kørende i lejet hestevogn og havde netop rundet det skarpe sving ved Tvede kirke, - hvor landevejen dengang gik langs med Hjørnkær mølledam, - da de mødte en person, der tydeligt nok blev ubehageligt overrasket ved synet af de guldtressede kasketter.

Manden sprang til side og flygtede ad vejen mod Randers; men politiassistent Koue, der i forbifarten genkendte ham, som den eftersøgte Djeld-tyv, sprang af vognen og optog forfølgelsen.

Ved kirkebakkesvinget mødtes tyven af gdr. Kr. Simonsen, der kom kørende med Mellerup-kromanden, som altid sørgede for beværtningen ved auktionerne. På betjentens råb: "Stop ham" gjorde Mellerup vognen straks holdt og Kr. Simonsen greb ud efter tyven, som dog undveg ved at springe over hegnet og ud i mølledammen for at flygte tværs over denne.

Dammen var imidlertid temmelig mudret, og tyven sank i og sad fast til armhulerne. Og da auktions gæsterne i løbet af få øjeblikke strømmede til og omringede dammen, var alle flugtveje lukkede. Alligevel nægtede han at efterkomme betjentens opfordring til at komme i land og truede med en kniv alle, der prøvede at vade ud i mølledammen til ham.

Også betjenten, der forsøgte at pågribe fyren, blev mødt med vandkaskader og mudderkastning.

Så sendte sognefogeden nogle stærke karle ned til Gjessinggårds mølledam for at hente en lille pram, man havde liggende der. Den blev sat i vandet og forsynet med et langt tov, så den kunne trækkes i land igen efter endt aktion.

Betjenten og en medhjælper stagede ud til tyven, der stadig satte sig voldsomt til modværge under tilskuernes råb og skoser. Men til sidst efter det langvarige ophold i det kolde vand, blev han dog så udmattet, at han ikke kunne redde sig op ved egen hjælp, men måtte lade sig bugsere ind til bredden, hvor han blev rullet ind i et hestedækken og kørt hen til sognefoged Kr. Thomsens gård.

Her fik både han og betjenten tørt tøj på, hvorefter turen gik til Randers Sygehus, idet betjenten frygtede, at arrestanten risikerede at få lungebetændelse. På sygehuset afslog man imidlertid at tage manden ind, hvorefter fangetransporten fortsatte til Tinghuset, hvor man beredvilligt åbnede døren for såvel betjent som tyv.

Bortset fra, at godsinspektør Schultz ikke fik meget ud af auktionen den dag, satte den dramatiske begivenhed folkestemningen på højkant i Tvede, hvor samtaleemnet i lange tider var, om dengang Djeld-tyven blev fanget i mølledammen.

Og den dag i dag kan man stadig opleve at høre mølledammen blive nævnt: Tyvdammen.

Toldkontrollørens bolig i Mellerup

Kilde: Arkivmateriale - af Alis Skjødt Nielsen

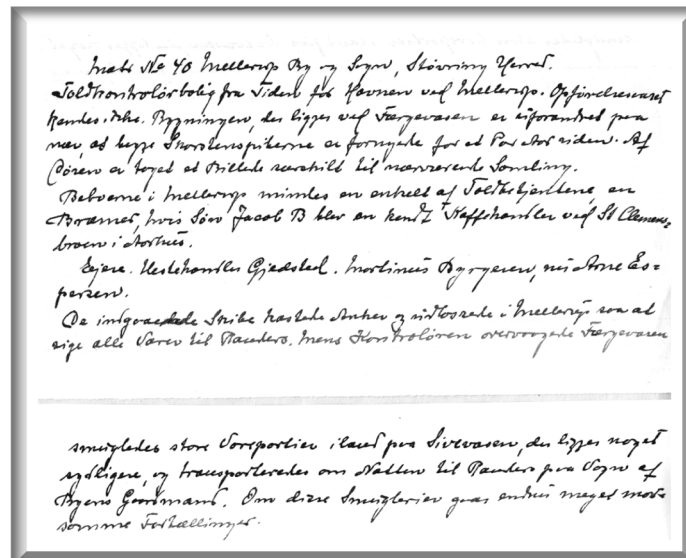
En sjov lille historie, som man har skrevet bag på billedet af Toldkontrollørens bolig. Den håndskrevne historie der ses nederst på siden, har vi her 'oversat' så den er lidt mere læselig for alle.

"Matr.nr. 40 Mellerup by og sogn, Støvring herred.

Toldkontrollørbolig fra tiden for havnen ved Mellerup. Opførelsesåret kendes ikke. Bygningen, der ligger ved færgesaven er uforandret på nær, at begge skorstenspiber er fornyede for et par år siden. Af døren er taget et billede særskilt til nærværende samling. Beboerne i Mellerup mindes en enkelt af toldbetjentene, en Bræmer, hvis søn Jacob B blev en kendt kaffehandler ved Sct. Clemensbroen i Aarhus. Ejere: Hestehandler Gjedsted. Martinus Byrgesen, nu Arne Esper- sen.

De indgåede skibe kastede anker og indlastede i Mellerup så at sige alle varer til Randers. Mens kontrolløren overvågede Færgesaven smugledes store varepartier i land på Sivevasen, der ligger noget sydligere, og transporteredes om natten til Randers på vogn af byens gårdmænd.

Om disse smuglerier går endnu meget morsomme fortællinger".

Her ses Toldkontrollørens bolig og den smukt udskårne dobbeltdør.
Skulle nogle være interesseret i mere historie om boligen, så findes
der mere på arkivet.

Over døren:

SOLI DEO GLORIA

Det betyder:

GUD ALENE ÆREN

Uhyggelig kørselsulykke

af Alis Skjødt Nielsen

Kilde: Arkivmateriale - afskrift fra Randers Dagblad 13. juni 1925.

"Den 65 årige Niels Thomsen, Lindbjerg mark, dræbt ved løbskkørsel
I morges da gamle Niels Thomsen, far til Søren Thomsen, Lindbjerg
mark, kørte mælken ind til byen, skete der en uhyggelig løbskkørsel,
der kostede den gamle mand livet.
Hvorledes ulykken er sket, ved man ikke bestemt, da ingen har været øjenvidne. Det menes, at en dreng er kommet cyklende forbi køretøjet og derved har gjort hestene bange, så de er sprunget til side. Ved det ryk, det har givet i vognen, kan Niels Thomsen, der sad på en spand i forenden af vognen, være styrtet ned mellem hestene og vognen er derefter gået over ham. Hestene satte i vildt løb så mælken spildtes og vognen til sidst splintredes.

En dreng kom efter ulykken forbi og fandt Niels Thomsen stærkt lidende i grøften. Hurtigt løb drengen til byen og slog alarm. Gårdbestyrer Anders Skipper og gdr. Kr. Madsen tog straks cyklerne og kørte til ulykkesstedet og fandt, at det gjaldt om hurtigst muligt at få den gamle mand hjem og få læge tilkaldt. I stærkt lidende tilstand førtes han til sit hjem, hvor læge Jeppe-Jensen kom til stede, forbandt ham og telefonerede efter sygebil, men inden den ankom var Niels Thomsen død.

Vi talte i formiddag med læge Jeppe-Jensen der oplyste, at den højre arm var fuldstændig knust over håndleddet. Lægen mente, at hjulene var gået over underlivet og hovedet. Der var nemlig en stærk indre blødning, der var årsag til døden.

Den triste ulykke har gjort et dybt indtryk på alle i Lindbjerg. Den forulykkede, der var 65 år gammel, var en mand der var interesseret i mange spørgsmål - og en evig og trofast venstremand var han".

Randers Dagblad 13. juni 1925 ►

Uhyggelig kørselsulykke.

Den 65-årige Niels Thomsen, Lindbjerg Mark, døde ved løbskkørsel.

I Morges, da gamle Niels Thomsen, far til Gaarbejer Søren Thomsen, Lindbjerg Mark, kørte Mælken ind til Byen, skete der en uhyggelig kørselsulykke, der kostede den gamle Mand Livet.

Hvorledes Ulykken er sket, ved man ikke bestemt, da ingen har været Øjenvidne. Det menes, at en Dreng er kommet cyklende forbi Køretøjet og derved har gjort Hestene bange, saa de er sprunget til Side. Ved det Ryk, det har givet i Vognen, kan Niels Thomsen, der sad paa en Spand i Forenden af Vognen, være styrtet ned mellem Hestene, og Vognen er derefter gaaet over ham. Hestene satte i vildt Løb, saa Mælken spildtes, og Vognen til sidst splintredes.

En Dreng kom umiddelbart efter Ulykken forbi og fandt Niels Thomsen stærkt lidende i Grøften. Hurtigt løb Drengen til Byen og slog Alarm. Gaardbestyrer Anders Skipper og Gdr. Chr. Madsen tog straks Cyklerne og kørte til Ulykkesstedet og fandt, at det gjaldt om hurtigst muligt at faa den gamle Mand hjem og faa Læge tilkaldt. I stærkt lidende Tilstand førtes han til sit hjem, hvor Læge Jeppe-Jensen kom til Stede, forbandt ham og telefonerede efter Sygebil, men inden denne ankom, var Niels Thomsen død.

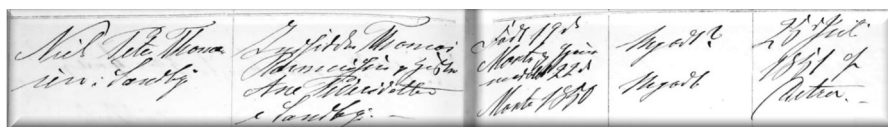
Vi talte i Formiddag med Læge Jeppe-Jensen, der oplyste, at den højre Arm var fuldstændig knust over Haandledet. Lægen mente, at Hjulene var gaaet over Underlivet og Hovedet. Det var nemlig en stærk indre Forblødning, der var Årsag til Døden.

Den triste Ulykke har gjort et dybt Indtryk paa alle i Lindbjerg. Den forulykkede, der var ca. 65 Aar gammel, var en Mand, der var interesseret i mange Spørgsmaal — en ivrig og trofast Venstremand var han.

På baggrund af den tragiske ulykke med de løbske heste i Lindbjerg, har vi, Inge Johansen og undertegnede, kigget lidt i arkivets gemmer, samt kirkebøger og folketællinger for at finde lidt historie om Niels Peder Thomasens liv før ulykken, samt hvor han kom fra.

Han var født 19. marts 1850 i en lillebitte landsby, Sandby, i Haldum sogn, Århus amt. Vi kan se han er indskrevet som ægte barn - som præster gerne tilføjede i kirkebogen, når barnets forældre var gift. Han blev hjemmedøbt kort efter fødslen og dåben blev senere publiceret i kirken den 16. juni 1850. Alle faddere til barnet var fra den lille Sandby, så forældrene har haft et nært tilknytningsforhold til byens beboere. Niels Peder Thomasens forældre, Thomas Rasmussen og Ane Pedersdatter, var indsiddere, dvs. de boede i lejet bolig, og begge har givetvis haft arbejde på én af de store gårde i landsbyen.

Niels Peder Thomasen kommer formentlig ud at tjene allerede før han skal konfirmeres, for ser vi i Hadsten kirkebog 1864 står han opført her som konfirmand og forældrene er stadig bosat i Sandby i Haldum sogn. Der står også, at han blev vaccineret den 5/7-1851 ▼

Niels Peder bliver, som mange andre, indkaldt til forsvaret for at gøre soldatertjeneste. Det har ikke været muligt at finde ham i lægdsrullen, så derfor har vi desværre ikke nogen oplysninger om højde, hår- og øjenfarve, vægt og andre særlige kendetegn.

Men han har formentlig ikke været med i nogen krig. De sidste 30 år af 1800-tallet var vel rimelig rolige, men de unge mænd skulle alligevel aftjene deres værnepligt.

Her ses Niels Peder i uniform ►

Mail fra Brasilien

Kilde: Uddrag fra bogen "Nimbus, Nilfisk og Fisker-familien" samt arkivmateriale - skrevet af Jenny Hedegaard Brint-Nielsen

Det er jo ikke hver dag, vi på Nørhald Egns-Arkiv modtager mails fra fjerne lande – men det skete faktisk den 17. november 2022.

Mailen var fra Marcelino Pinneiro. Han arbejder for Nilfisk i Brasilien – og han og nogle af hans kolleger var kommet i tvivl om et par ting vedrørende firmaets grundlæggere.

Marcelino benytter sig af *Google Translate*, da han ikke taler dansk, skriver han, og undskylder, hvis teksten er utydelig. Teksten var fin og iøvrigt letforståelig.

Han havde fundet billede og oplysninger om den ene grundlægger Peder Andersen Fisker, ganske let – men manglede billede af medstifteren H. M. Nielsen. Så han havde været inde på Arkiv.dk - Nørhald Egns-Arkivs registreringer – og havde fundet et billede af en H. M. Nielsen - og spørger i mailen, om det er den rette medgrundlægger af Nilfisk, han havde fundet.

Vi skriver mail tilbage til Marcelino, og bekræfter, at det er den rette Nielsen, han har fundet – og medsender et avisudklip, hvor P. A. Fisker på sin 100 års fødselsdag i 1975, sidder med en Nilfisk støvsuger ved sin side.

H. M. Nielsen

P. A. Fisker

P. A. Fisker er født den 18. august 1875 i Skalmstrup. Storebroderen Anders skulle traditionen tro overtage gården – så Peder blev efter endt skolegang i Friskolen i Mellerup, uddannet til lærer fra Gjedved seminarium ved Horsens i 1896.

Efter at have aftjent sin værnepligt ved Sanitetstropperne – havde han forskellige vikarjobs som lærer.

Men en dag fangede en annonce fra "Læreanstalten for Elektronik" i København hans interesse. Han bad sine forældre om et lån på 60 kr. om måneden, så længe uddannelsen varede. Forældrene var noget skeptiske, og det krævede en del overtalelse, men til sidst indvilligede de, og besluttede sig for at låne ham pengene. Han fik sin eksamen i efteråret 1900.

Han havde voldsom udlængsel – og drømte om at prøve sine idéer af. Han havde planer om at tage til Tyskland, men kom ved et tilfælde til Amerika – først til Kentucky og senere til Chicago, hvor han fik arbejde på en fabrik, der fremstillede elektromotorer og dynamoer.

Det var en herlig, lærerig tid for Peder, og han blev der i godt 3 år. Han tjente så godt, at han kunne betale lånet til sine forældre tilbage. Han havde lovet sin mor, at komme hjem – dog blev hjemrejsen lidt længere end forventet – da han gjorde ophold i Glasgow hos sin farbror, som var skibskaptajn.

Han kom hjem i 1904 og fik kortvarigt arbejde hos "Thrige" i Odense. Her mødte han Hans Marius Nielsen, som blev hans gode kollega og som senere blev medstifter af Nilfisk.

Fisker brændte for at starte for sig selv og drog til København. Her startede han en mindre elektronisk fabrik i beskedne, små lokaler i 1906. Nielsen flyttede efter og blev optaget i firmaet. Firmanavnet blev til Fisker og Nielsen. Det var her, at støvsugeren Nilfisk for alvor så dagens lys – og de fik patent på den i 1910.

Nielsen stod for produktionen på værkstedet – og Fisker varetog konstruktion, tegning, salg og bogføring. Firmaets motto var: "Lange arbejdsdage og et lille forbrug". Der blev fremstillet elektromotorer af god kvalitet – og de blev hurtigt meget efterspurgt.

De to medstiftere havde dog forskellige opfattelser af, hvordan fremtiden for firmaet og især Nilfisk skulle forme sig – så de blev enige om at stoppe deres samarbejde til maj 1911.

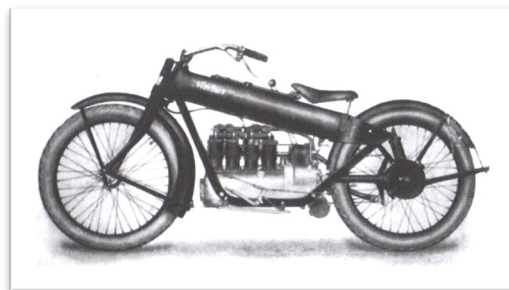
Fisker arbejdede videre med at udvikle Nilfisk støvsuger, og der kom for alvor gang i eksporten til udlandet. Støvsuger, som var kendt for sin gode kvalitet, og for at være robust og holdbar.

Så kom 1. Verdenskrig, og vendte op og ned på det kendte, der blev en vis stilstand i firmaet og med eksporten i Europa. Firmaet klarede krigen nogenlunde, og efter krigen kom produktionen atter i gang – lidt efter lidt blev Nilfisk igen en meget eftertragtet støvsuger, som efterhånden fandtes i mange danske hjem.

I løbet af krigsårene havde Fisker haft god tid til at lege med tanken om at fremstille en motorcykel, hvilket altid havde været hans store ønske. Så hen mod krigens slutning havde Fisker en prototype klar. Den blev kaldt "Kakkelovnsrøret" – og det skulle vise sig, at være en rigtig god idé.

Da man kunne begynde at købe benzin igen, blev den prøvekørt – og den deltog i flere landevejssløb rundt om på de sjællandske landeveje – i starten ofte med Fisker selv i sædet. Den kunne skyde en fart på ca. 80-85 km/t og blev omdøbt til NIMBUS – for nemheds skyld – men også for at slippe for, at den i medierne blev omtalt som "den hjemmelavede motorcykel".

NIMBUS motorcyklen bliver hele tiden videreudviklet og meget efterspurgt - både herhjemme og i udlandet. Herhjemme kørte Politiet og Forsvaret på NIMBUS i mange år.

Modellen med sidevogn bliver ikke mindst et meget eftertragtet køretøj – bl.a. blev den flittigt brugt af håndværkere, som kunne have deres materialer i sidevognen – eller til budkørsel. F.eks. fiskemanden, slagteren brugte flittigt NIMBUS i 1940-50'erne. Postvæsenet brugte NIMBUS med sidevogn fra 1920'erne og helt op i 1970'erne.

Kort efter at den første NIMBUS-C var kommet på markedet, begav de to skuespillere og eventyrere Palle Huld og Eliith Foss sig ud på to ekspeditioner i hhv. 1935 og 1937. Ved begge rejser forstrakte (sponsorerede, red.) P. A. Fisker dem, med både kontanter og lån af en grøn NIMBUS med sidevogn.

Den første rejse i 1935, blev kaldt "Vor Nimbusfærd" – med undertitel "gennem 19 lande på 58 dage". Rejsen gik ned gennem Europa – Nordafrika – Tyrkiet og hjemad, en strækning på 18.000 km. Vel hjemme igen takker de to eventyrere deres sponsorer – og til sidst skriver de: "...og så til den lille Grønne – dag ud og dag ind stampe den gennem sand, sten, vand og ja, der var ikke den ting, den gik af vejen for. Tak, trofaste NIMBUS".

Den anden rejse i 1937 gik også sydpå – det var Persien, der var målet. De kaldte turen "Med Palle og Foss til Orienten". Denne rejse var noget kortere – "kun" 14.000 km.

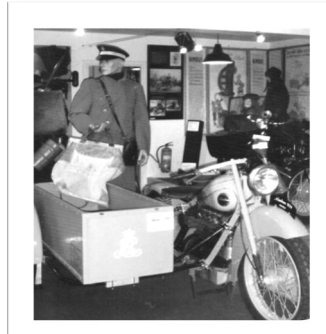
Det var ved denne lejlighed, at de to eventyrere nær havde mistet livet – da de ville krydse Den syriske Ørken fra Damaskus til Bagdad – uden ledsagelse. De for vild – og var ved at gå tør for både mad, vand og benzin. Til alt held fik de kontakt med to arabiske mænd i en stor lastbil og blev bugseret sikkert frem til Bagdad. Men den grønne NIMBUS klarede strabadserne.

Disse rejser gav NIMBUS fabrikken en fantastisk god reklame – ikke mindst fordi de to skuespillere rejste rundt i Danmark og holdt foredrag om deres oplevelser.

◀
Nimbus'en
under 1. verdenskrig.

▶
Postvæsenet i
1920'erne til
og med 1970.

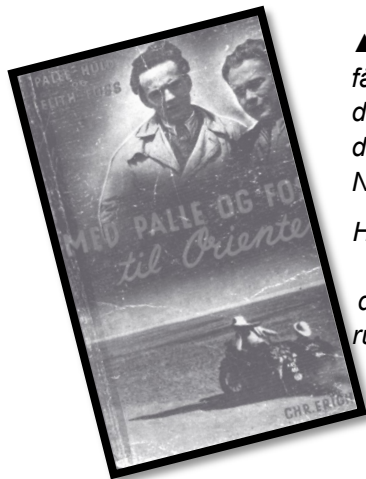
På P. A. Fiskers 100 års fødselsdag – den 18. august 1975 – mødte Palle Huld op ved fødselarens bopæl i Skodsborg på en grøn NIMBUS med sidevogn, der i dagens anledning var pyntet med det leopardhoved, som han og Elith Foss hjembragte fra Persien i 1937.

Fødselsdagen blev fejret med familie og venner – og vel hjemme efter festen, siger en glad, men træt P. A. Fisker til sin datter Karen: "Nu kan dét være nok."

Nilfiskens og Nimbussens fader - P. A. Fisker dør - mæt af dage den 9. december 1975.

Vel hjemkommet fra eventyrernes ørkenfærd. Th. P. A. Fisker ▼

▲ P. A. Fisker får til sin 100 års dag, besøg af den sidstlevende Nimbusfan.

Her ses bøgerne, der beskriver deres oplevelser rundt i Orienten.

Nimbus sabotage - opdaget 70 år efter

Kilde: "Motor-magasinet" 5. februar 2016 forfattet af Jens Jessen

Redigeret af Jenny Hedegaard Brint-Nielsen

I starten af 1941 stod der en forsendelse af 100 Nimbus motorcykler klar til at blive eksporteret til Jugoslavien – alt var klappet og klart, men nazisterne nåede at besætte Jugoslavien, og sætte landets regering ud af spillet, så handelen med A/S Fisker og Nielsen blev ikke til noget. Af frygt for, at motorcyklerne skulle havne i nazisternes hænder – blev de skyndsomt gemt af vejen i kælderen under det Kongelige Bryghus i København.

Under oprydningsarbejdet i den udbombede Nationalbank i Beograd, lykkedes det dog tyskerne at finde dokumenter, som beviste, at motorcyklerne eksisterede. De blev fundet og beslaglagt. A/S Fisker og Nielsen måtte modstræbende udlevere motorcyklerne til nazisterne, som straks sendte dem til Norge, da de manglede transportmidler til de tyske tropper. Det viste sig dog, at en del af Nimbusmotorcyklerne havde en motorsvaghed – nemlig at toppakningerne brændte sammen, efter bare et par hundrede kilometers kørsel.

I "Motor-Magasinet" 2016 beskrives, at et parti Nimbus toppakninger dette år var dukket op på et gammelt mekanikerværksted i Norge – og her, mere end 70 år efter krigen, viser det sig, at problemerne med motorcyklernes toppakninger, var sabotage. Toppakningerne var i stedet for asbestbelægning, kun forsynet med almindelig papir, der selvfølgelig ikke kunne klare varmeudviklingen, og derfor brændte sammen. Men om det er danske eller norske modstandsfolk, eller et samarbejde mellem disse grupper, der står bag sabotagen – bliver aldrig opklaret. Heldigvis overlevede en del af de legendariske motorcykler. Der kører stadig en del af disse krigs Nimbusmotorcykler rundt i Norge i dag. De er i høj kurs og er en meget eftertragtet veteranmotorcykel, ikke mindst på grund af den interessante forhistorie.

Tilsyneladende har det tyske militærpoliti ikke været klar over hvor genial Nimbus egentlig var konstrueret. For hvis sidevognscyklen blev rejst op på stativbenet, var baghjulet kommet til at svæve frit, så man helt uden anstrengelse kunne have afmonteret hjulet, og ikke som på billedet. ►

1

1 - Forplejningspause. I rækken af Nimbus Motorcykler skimtes Pol 281. En ældre officer har et barn på armen, mens han snakker med politisoldaterne. På billedet ses maskingeværer i sidevognsaffutage af Tjek-kisk fabrikat.

2 - Foto taget i Norge under besættelsen. Så godt som samtlige Nimbus motorcykler blev leveret med sidevogn.

2

3 - Pause på Strømsø Torg i den Norske by Drammen. Pol-nummeret på nummerpladerne viser, det er en tysk politienhed. Statuen til venstre i billedet forestiller Johan Jørgen Schwartz, som var en kendt norsk politiker.

4 - Foto fra Norge under besættelsen.

5 - Her holder en tysk politienhed frokostpause et sted i Norge. Nimbus motorcyklen er en model 1939, den har nummeret: Pol 281. Pol står for polizei (politi). Militærpolitiet bærer "Polizeimantel" (frakke) med mørkt kravespejl og "knobelbecherstifen" – også kaldet raflebægerstøvler.

3

4

5

Smedesvenden gik til bunds i brønden - med hovedet nedad!

Kilde: Artikel fra Randers Amtsavis 1975 - af Alis Skjødt Nielsen

I en varm og tør sommer med havevandingsforbud, bliver vi mindet om, at vand i hanerne ikke er nogen selvfølge. Det var det endnu mindre i gamle dage, før vandværkernes tid. Man klarede sig med vandpost eller hejsebrønd, hvis kaffevandet da ikke blev hentet i gadekæret, hvor vore bedsteforældres hyppige epidemier ofte havde arnested. Vandknaphed og uhygiejniske forhold gav stødet til, at man omkring århundredeskiftet begyndte at oprette vandværker i landsbysamfundene. Fra vores arkivmateriale har vi historien fra de barske vilkår i vandværkernes barndom. Historiens hovedperson er pensioneret smedemester, Johan Greve Pedersen, Ulstrup.

Han var i 1925-26 smedesvend hos smedemester Justesen, der bl.a. havde alt reparationsarbejde på den 90 fod dybe brønd (ca. 27,5 m red.) i Ø. Tørslev, hvor en vindmølle sørgede for vand-oppumpningen. Engang i januar skulle Greve Pedersen reparere pumpen nede i brønden.

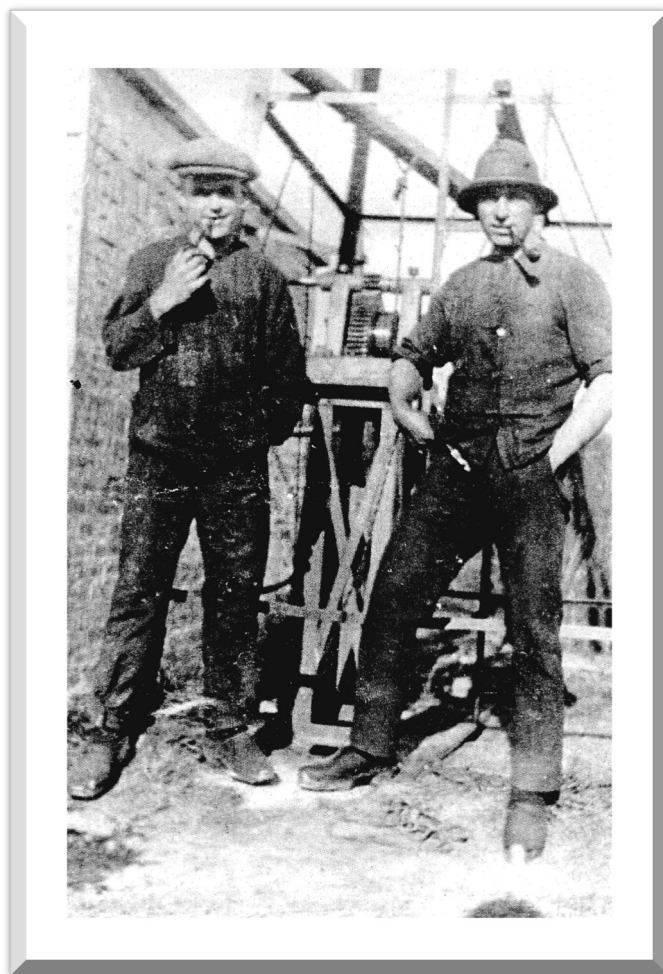
Siddende på et smalt bræt, der som en slags gyngestol var fastgjort i enden af et langt tov blev Greve Pedersen firet ned i dybet af to medhjælpere. På brættet hang spanden med værktøj. Den dag var det ikke særligt hensigtsmæssigt. I farten havde man på værkstedet ikke kunnet finde den sædvanlige rørtang, så Greve Pedersen havde i stedet taget den store lange tang. Den viste sig at være alt for uhåndterlig nede i den snævre brønd.

Brønden var kun ringmuret de første meter ned. Længere nede i dybet stod siderne hugget ud i undergrundens faste kalk. Luften var forbausende frisk og temperaturen konstant +8° Celsius.

Imidlertid gled den tunge rørtang fra smedesvenden og gik til bunds. Greve gav resolut tegn til medhjælperne: - Slæk på tovet. Han fik med møje og besvær bukser og træsko taget af og lagde det i spanden. Hængende i armene lod han sig glide ned i det kolde vand for at snuppe rørtangen med tæerne.

Men tangen var tung og vandstanden høj så det mislykkedes for ham. Den brave smedesvend gav dog ikke op. Han lod sig - med fare for kuldekrampe - hejse helt ned under vandoverfladen og hængende i knæhaserne fik han famlet ned på bunden og fik fat i rørtangen.

Måske følte den kolde dukkert noget træls. Ved hjemkomsten til værkstedet fandt han den rigtige rørtang liggende på filebænken!
"Blokkens" brønd er siden uddybet og leverer stadig prima drikkevand til den nordøstlige del af Øster Tørslev, slutter artiklen.

Herover ses Johan Greve Pedersen til højre og hans medhjælper under vindmøllestativet ved Ilshøj Vandværk i 1925.

Ejerlejligheder i Hald for 114 år siden

Kilde: Artikel af P. Ø. til Randers Amtsavis - af Alis Skjødt Nielsen

Nørhald har fået nogle få lejeboliger, måske bliver det næste ejerlejligheder, som nu også er ved at vinde frem i de mindre bysamfund. Idéen er altså ikke så avanceret, som mange måske tror.

Eksempelvis udstykkedes de første lejligheder i Hald allerede i 1868 - af hjulmand Mikkel Rasmussen, som på auktion havde købt det gamle skolehus. Den driftige mand udstykkede hele ejendommen i fire matrikelnumre.

De østlige var mindst og solgtes for 20 rigsdaler. Den vestligste beholdt hjulmanden selv i 10 år, men solgte den så for 1.200 kr. til byens grundejere. De brugte den som bysal helt frem til 1920.

Oplysningerne hentedes frem på Nørhald Egns-Arkiv op til sommerferien, da mange skoleklasser kastede sig over deres byers fortid. Hvorfor hedder den gade i Hald 'Salbakken'? Lød et af spørgsmålene til lærer Peter Østergård på arkivet - og hermed er i hvert fald en del af svaret givet.

Husets historie går dog meget længere tilbage - det var Hald Skole helt fra 1700-tallet, fortæller han. Og han fortæller videre om en strid der havde været om skolen.

◀ Ældste billede af Hald skole

▲ Med kviste og nu som privatbolig

◀ Tilbygning uden kviste

Striden om skolen

I foråret 1797 døde den gamle degn, Peder Sørensen Smidt. Han efterfulgtes af den unge Niels Kragh fra Øster Tørslev, som ganske vist ikke var seminarieuddannet, men havde stået i lære hos Tvededegnen Peder Stouby, hvis enke, Elisabeth, han giftede sig med i 1801.

Skolehuset i Hald bestod af 17 fag bindingsværk og havde en udmark på syv tdr. land, (3,861 hektar, red.) som læreren kunne dyrke. Der var 60 børn i Hald skoledistrikt, så pladsmanglen blev efterhånden alvorlig. Udvidelsesplanerne blev dog udskudt gang på gang.

Først da Rasmus Skifter i 1855 blev skolepatron besluttede man at tilbygge fem alen (ca. 3,14 m, red.) til skolestuen. Det var dog ikke nok for amtsprovsten, og sogneforstanderskabet måtte efter mange ophedede debatter gå i gang med at bygge en helt ny skole midt i byen, hvor to gårde var brændt ned.

Skolen, der også havde stald og lade, blev taget i brug efter sommerferien 1860, men først tre år efter opførte man to lokummer!

Den gamle skole på Salbakken sattes på auktion og kom altså siden til at rumme bysalen. Huset indgår også på anden måde i Halds byhistorie - den gamle lærer Niels Kragh var bedstefar til den senere berømte spillemand Niels Kragh, hvis "Monovet" man stadig danser til i folkedanser-kredse. Artikel om Niels Kragh på næste side.

◀ Ældre foto af skolen fra havesiden, ca. 1875

Nyere foto af skolen, her set fra gårdsiden, ca. 1975 ►

"Kraghs menuet" - en lokal nationalmelodi.

En artikel fra Randers Amtsavis 29/5-1975 fortæller:

"Kraghs menuet" der vakte stor begejstring hos deltagerne ved arkivets årsmøde forleden, er et af arkivets interessante og morsomme numre. Dels fordi den i sin tid nærmest var nationalmelodi for egnen men også fordi arkivet har en fortræffelig ny-indspilning af den på bånd.

Intet bal uden at spillemændene sluttede af med "Kraghs menuet" og sådan var det i sin tid på hele egnen, fortæller Peter Østergård. Dansemelodien blev bragt vidt omkring, ja den endte endog med at blive spillet i radioen.

"Kraghs menuet" eller "Monovetten" som den hed i folkemunde er ellers fuldt og helt blevet Kronjyllands egen, særprægede dans, der omkring århundredeskiftet satte præg på gilder, fester og legestuer og den blev bondens festdans, som satte stil og højtid over festen.

Noden er netop fra omkring århundredeskiftet og er komponeret af bonde og landsbyspillemand Niels Krag, Hald. Han var født 1841 i den gamle slægtsgård i Hald, hvor også faderen var spillemand. Niels viste sig tidligt at være en musikbegavelse og begyndte allerede som dreng at spille til gilderne. Fra 1864-66 var han soldat ved hestegarden i København og under opholdet i hovedstaden tog han musikundervisning. Han oplevede at komme til at spille i Tivoli.

På hjemegnen fortsatte han som musiker hele sit liv. Han spillede ofte og gerne sammen med andre af egnens mange dygtige spillemænd og var i høj grad medvirkende til, at bondegilderne og festerne bevarede præget af hjemstavnskultur. Det var bl.a. skik helt til 1. verdenskrig, at brudeoptog havde spillemænd i spidsen. Niels Kragh spillede ofte ved brudeoptog.

Menuetten er endnu et bevis på, at det nuværende Nørhald har været en livsglad egn. Der er festet meget i gårdenes storstuer og i forsamlingshusene - man kan næsten sige, at Nørhald er en egn af spillemændsslægter.

Hver landsby havde sin egen spillemand.

Niels Kragh - en stout spillemand ►

Dalbyneder brændte mens beboerne var på skoleudflugt

Kilde: Artikel i Randers Amtsavis 1978 - af Alis Skjødt Nielsen

"Den 16. juli 1978 er det 50 år siden Dalbyneder by hærgedes af en voldsom bybrand, hvor 6 gårde og 9 huse nedbrændte.

På skolens første feriedag - en varm og tør sommerdag - havde Dalbyneder skole arrangeret en udflugt for skolebørnene og forældrene, så der var næsten ingen hjemme, da katastrofen indtraf.

Én af dem der oplevede begivenheden på nært hold, var pensioneret landpost Chr. Jensen, nu Gjerlev Alderdomshjem - han har til Nørhald Egns-Arkiv fortalt følgende, om den skæbnesvangre dag.

Ved middagstid på skovtursdagen den 16. juli 1928 holdt den lange række af hestekøretøjer - vogne og jumber - klar til afgang med sognefoged Kock i spidsen. Gårdejer Søren Thorsen, der stod uden for porten ville ikke med, for som han bemærkede, der skal jo nogen blive hjemme og passe på byen.

Så rullede vogntoget af sted med de glade og syngende børn op ad bakken og ud på den længe imødesete tur til Lindbjerg skov. Lige før Tvede Kirke havde Jens Greve det uheld, at seletøjet gik i stykker, så jumben væltede i grøften, men man fik dog repareret det foreløbigt, så man i god behold nåede frem til Lindbjerg skovridergård, hvor hestene blev spændt fra og sat på græs, mens selskabet satte sig til de veldækkede kaffeborde og børnene gjorde forberedelser til en munter leg i skoven.

Lærer Vølver, der havde bil, kørte til Støvring sammen med Jens Greve for at få seletøjet istandsat, og mens de var borte, kom der telefonbesked fra uddeler Sommer i Dalbyneder brugs, at der var opstået en faretruende brand i Søren Thorsens gård, forårsaget af kortslutning i forbindelse med hakkelsesmaskinen.

Meddelelsen var ikke fri for at skabe panik, da både brandfoged og brandmandskab var med på skovturen. I hast fik man rekvireret en udlejningsvogn, så mandfolkene hurtigst muligt kunne komme hjem. Senere kom så hestekøretøjerne - alt hvad remme og tøj kunne holde - og for en gangs skyld var det kvinderne, der holdt tømmerne og pishen.

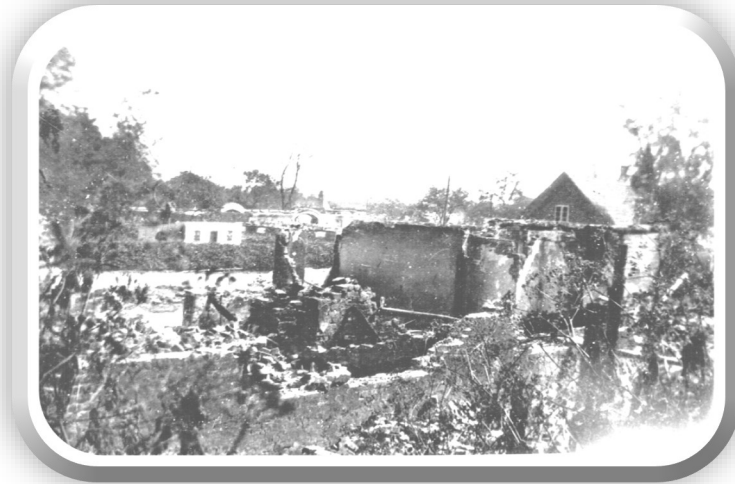
Ved hjemkomsten så man, at ødelæggelserne overgik de allerværste anelser. Røg og nedfaldne el-ledninger hindrede al færdsel og besværliggjorde slukningsarbejdet.

Sprøjterne fra de omkringliggende landsbyer var mødt frem og vand-vogne kørte i rask trav og i fast rute mellem branddammen og de forskellige sprøjter.

Branden var opstået i den vestre ende af byen og i den kraftige vestenvind bredte ilden sig eksplosionsagtigt til de tætliggende huse og gårde. Store flager af brændende stråtag blev af varmen løftet højt op i luften og dalede ned over hustagene rundt om i byen og i løbet af øjeblikke var byen et flammehav, - og da der kun var ganske få mennesker hjemme, var det ikke meget indbo, der blev reddet ud af de brændende bygninger.

Folk strømmede til fra nær og fjern, men der var ikke meget andet at gøre, end blot se på ødelæggelserne. Kreaturerne var heldigvis på marken, så bortset fra en enkelt ko, der måtte skydes, samt nogle grise, var der ingen dyr der indebrændte. Men mange mennesker havde ikke tag over hovedet og blev derfor indkvarteret i forsamlingshuset og skolen og hos de familier, hvis huse havde fast tag og derfor ikke var brændt.

De brandlidte manglede alt det nødvendigste og Brugsen fik hurtigt udsolgt af tøj og husgeråd, men der blev fra alle sider udvist en enestående hjælpsomhed, så alle fik mad og tøj og logi for natten.

Til natten blev der udpeget brandvagter, da ilden af og til blussede op i de store bunker af forkullet høg. Det blev morgen før køerne blev malket rundt omkring ved markskel og havehegn, ligesom man i den kommende tid måtte klare sig primitivt med hensyn til lys og vand.

Selv om 6 gårde og 9 huse var nedbrændte og uerstættelige værdier var gået tabt, var der dog trods alt kun sket materiel skade, - og da brandforsikringen havde tilendebragt takseringen, tog man fat på genopbygningen, der helt ændrede den gamle landsbys udseende.

Chr. Jensen fortæller: "Når man før branden stod ved Møgelhøj og så ud over byen, så man blot kuplede trækroner som kirketårnet ragede op over. Nu ser det bart ud med de nye, høje landbrugsbygninger, for de mange smukke lindetræer gik til i varmen fra branden og med dem en hel del af landsby-idyllen ..."

1853 - Mejlby Bylaug - 2023

Kilde: Arkivmateriale, P. Østergård, red. af Alis Skjødt Nielsen

Mejlbys gamle bylaugsprotokol fra 1853 fortæller om landsbyfællesskabets traditioner, hvis baggrund går tilbage til vort folks ældste historie og afspejler således et lokalkulturhistorisk forløb fra oldtid til vore dage.

Mejlby var netop i oldtiden en boplads og et landsbysamfund, hvad arkæologiske fund, gravhøje og stednavne tydeligt beviser. For at kunne klare sig i kampen for tilværelsen var det selvfølgelig og livsnødvendigt, at man hjalp hverandre, både i det daglige og især når situationen krævede mange hænders fælles indsats ved opgaver, som havde betydning for det lille samfund. Og i sådanne tilfælde var det indlysende, at en eller anden form for organisation var en praktisk nødvendighed. Bymændene dannede et råd, hvor formandsposten som oldermand gik på omgang for et år ad gangen.

Oldermanden sammenkaldte rådet eller bylauget, når der forelå opgaver af fælles interesse. Og her drøftede man tingene og besluttede på god demokratisk vis, hvornår og hvordan den fælles indsats skulle gribes an. I tidens løb fik denne enkle og gode ordning en voksende betydning for livet og sammenholdet i landsbysamfundet - i takt med landbrugserhvervets udvikling til fælles markdrift, større heste- og kreaturhold, større bygninger der måtte opføres og vedligeholdes gennem korporligt samarbejde - ligesom dyre investeringer, der angik alle i landsbyen, f.eks. bybrønd, bysmedje, maltkølle, bagestue, rullestue, bysal osv., der alt sammen måtte klares som fællesforetagender.

Bylaugs-fællesskabet medførte ikke kun afhængighed, men rummede i lige så høj grad en gensidig tryghed i nødstilfælde som ildebrand og sygdom, og når andres hjælp i øvrigt var påkrævet.

Og det er overflødigt at tilføje, at i sorg og glæde og ved festlige stunder blev fællesskabets, menneskeligt set, mest værdifulde indhold bekræftet.

Ved bylaugs-møderne førtes der i ældre tid naturligvis ikke protokol, - så det er helt undtagelsesvis, hvis der findes skriftlig dokumentation for, hvordan et bylaugs-møde formede sig. Kun gennem mundtlige overleveringer har man en forestilling om 1700-tallets bystævner, hvor bymændene sad på kampesten omkring byens træ ved gadekæret, og hvor oldermandens bykæp var regnskabsbog for evt. bøder til den fælles kasse.

Med landboreformens ophævelse af markfællesskabet i 1780'erne og den påfølgende udflytning af gårdene, ændredes bylaugets betydning nok i nogen grad. Men trods udstykninger, krigstider, økonomiske nedgangstider og oplysningstidens strømninger m.m. var der altid opgaver for landsbysamfundets bylaug.

Der var stadig brug for gensidig hjælp i det daglige, og nye administrative opgaver kom til efter udflytningen og den nye matrikulering i 1844, hvor ryddede gårdtomter og fælles småarealer nu blev gadejord og sorterede under bylauget, der lejede græsningen ud til de jordløse husmænd, der altid holdt en ko eller to.

Ligeledes kunne bylauget også få lidt indtægt ved salg fra grus- og lergrav til udenbys kunder. Meget kasse gav det vel ikke, men altid lidt til hjælp til andre fælles foretagender bl.a. vedligeholdelse af bysalen, som der blev mere og mere brug for, ikke mindst til selskabelige formål, ungdommens sammenkomster, legestuerne og lignende.

Dette og meget andet i tiden nødvendiggjorde, at bylauget førte regnskabsbog. Og ganske sikkert har Mejlby bylaug også ført protokol længe før 1853, idet den "Kasse- og Regnskabsbog" der påbegyndtes i 1853, anfører som første indtægtspost: "Modtaget kassebeholdningen, 13 Rigsdaler 2 mark 4 skilling".

(Herefter forkortes til Rdl - mk - sk, red.)

Ifølge Folketællingen 1850 var der dengang 16 gårde og 30 huse med tilsammen 214 personer i Mejlby. Af gårdene lå de 8 i Harridslev sogn og 8 i Linde sogn. Men iøvrigt betød sogneskellet mindre for sammenholdet i by og bylaug. Disse 16 lodsejere og brugere af hovedparcellerne, hvorfra huse og grunde efterhånden blev udstykket, udgjorde Mejlby bylaug. Og i tidens løb reduceredes antallet til 12 bymænd, nemlig de der boede på matrikel-numrene med bogstavet A.

Hvert år den 1. maj modtog årets oldermand protokollen og kassebeholdningen, og samtidig bortlejede man græsning og gadejord.

De lidt større og samlede arealer som Hjortetoften og Krogdal udlejes dog som regel for en 5 års periode, og den årlige afgift var altid i kontanter, samt en pot brændevin - ligeledes årligt, for at forebygge misforståelser.

Den første udgiftspost i 1853 er på 1 Rdl 3 mk til bogbinder Johnsen for en kassebog. Til sammenligning kan nævnes, at en hest på den tid vurderedes til 12-15 Rdl.

Samme år blev bytrommen repareret af Jens Bay i Harridslev for 4 mk. Trommen blev brugt, når der skulle kaldes sammen til bylaugsmøde. Det første regnskabsår udviste en samlet udgift på ialt 12 Rdl 4 mk 6 sk og en årsindtægt på 21 Rdl 5 mk 6 sk.

Bylauget havde ganske gode indtægter ved salg af grus og sand fra den fælles grusgrav. Harridslev kommune var fast aftager til 4 mk pr. læs. Og fra den fælles tørvegrav solgte man tørv til 1 mk pr. læs. Sammen med græslejen gav det gennem de første årtier indkomst på over 30 Rdl. Men der var også mange forskellige udgifter at dække, f.eks. købte man i 1855 en fælles skovsav - en ret kostbar investering - til 2 Rdl og 5 mk, dertil kom en fil til saven for 2 mk og 2 sk.

Bylauget med bytrommen og fanen og alle borgere på vej til bymøde.

Samme vinter måtte man spendere 5 pottes brændevin til snekasterne, og selvom prisen kun var 26 sk pr. potte, blev det alligevel til penge. - Men de var nok givet godt ud i en besværlig vinter.

Mere overraskende er det måske, at man allerede i 1855 havde tegnet en fælles forsikring for kreaturbesætningerne, hvor Peder Madsen førte regnskabet formedelst 2 Rdl årligt.

Tilsvarende er der en årlig udgift på 6 sk til "Køllebogen" - et andet sted benævnes det: skat til Køllebogen, - altså en slags brandforsikring for den temmelig brandfarlige Maltkølle, der af samme grund lå lidt afsides. Husmand Jens Christensen, der var daglejer og murer, fik i 1859 1 mk 8 sk for at opmure to vægge i køllen.

Maltkøllen figurerer i regnskabsbogen til omk. 1870, men har antagelig været i brug en år-række efter den tid. Ølforbruget gik i hvert fald ikke ned - tværtimod.

En væsentlig udgiftspost er: "Øl til stubtønden", der efter 1890 benævnes "Høstgildet" og holdtes i august eller september i gårdenes storstue - åbenbart på skift, da regnskabet viser, at der betales 2 Rdl til den "der har stubtønden" - altså stiller lokale til rådighed for byens fælles høstgilde.

Bybrønden og vandingssstedet ved Snakskjelden en konstant ret udgiftskrævende. Hvert år bekostes tømmer og fjæl, søm og beslag til vandingstrug, utvivlsomt til kreaturvanding. Og jævnligt bekostes en ny spand og tov til brønden.

I 1856 betales Krag Laust for en ny brønd - 5 Rdl 5 mk - muligvis er det den såkaldte Overkjelden eller "øverste brønden", måske er det også den, der kaldes: Gadekjelden.

Allerede 3 år efter, i 1859, er der brøndudgifter på hele 13 Rdl til smeden for hjul og jern til brønden, arbejds løn til Jesper og til træ og båndjern, samt arbejds løn til Peter for to kjeldtrug. Disse vandingstrug havde tydeligt nok ingen lang levetid. Hvert år er der udgifter til materialer til trug og nye spande samt til oprydning. Krigen i 1864 og den tyske besættelse af Jylland kan også registreres i bylaugsprotokollen, idet der ses udgift på 1 Rdl til fire pund lys til prøjserne, som på gennemmarch har været indkvarteret i byen.

I 1865 blev byens brandvæsen reorganiseret, idet der købtes tre tønder til sprøjten til 1 Rdl stykket, mens en tragt alene kostede 1 Rdl og 1 mk. Desuden en lygte og 64 brandskilte til 4 Rdl 2 mk. Endvidere fik murer Jens Andersen udbetalt over 60 Rdl, og det må være for et sprøjtehus, og ved same lejlighed blev der spenderet 2 mk for en flaske rom - antagelig til rejsegildet eller indvielsen af sprøjtehuset, hvor i hvert fald tørsten skulle slukkes.

At man efterhånden tog brandvæsen og ildsvaade mere alvorligt kan udledes af, at der af kassen i 1869 blev sendt 15 Rdl til de brandlidte i Krstrup. Og da Støvring brændte i 1871, sendte man 20 Rdl til en indsamling, som Støvringpræsten Slamberg med en annonce i Randers Amtsavis havde foranstaltet som hjælpeaktion.

Også i 1869 - måske i forbindelse med den nye skolebygning - bestod bylauget en lampe til skolen til 2 Rdl. Man kan forestille sig, at bylauget har lånt skolestuen til aftenmøder. At der jævnlige kom udgifter til nye lampeglas, behøver man ikke at sætte i forbindelse med aftenmødernes stemning og forløb, men man aner et undertrykt hjertesuk i protokollens bemærkning: "Nok et glas til skolens lampe". I 1874 skulle lampen tilmed gøres i stand for 1 mk og den var endda lige repareret for 3 mk.

Så besluttede bylauget at bygge en bysal og fik et lån i Sparekassen på 120 Rdl 1 mk 10 sk.

Det omhyggeligt opstillede regnskab viser omkostningerne:

• Murerarbejde	60 Rdl	0 mk	0 sk
• Tømmerarbejde	70 Rdl	0 mk	0 sk
• Smedearbejde	6 Rdl	4 mk	4 sk
• Snedkerarbejde	1 Rdl	2 mk	8 sk
• Regning fra Schønning	4 Rdl	4 mk	10 sk
• Gulvrister	0 Rdl	4 mk	8 sk
• Båndjern	0 Rdl	5 mk	0 sk
• Brandpenge	1 Rdl	4 mk	7 sk
• <u>Brolægning</u>	<u>2 Rdl</u>	<u>1 mk</u>	<u>0 sk</u>
• Ialt	148 Rdl	2 mk	5 sk

Fra Jens Chr. Engstrup modtog kassen 50 Rdl, så regnskabet blev positivt.

Samme år gik man over til den nye møntenhed, nemlig krone og øre. Før gik der 16 skilling til en mark - og 6 mark til en rigsdaler. Således at en rigsdaler var 96 skilling. Men fra 1. januar 1875 omregnedes en rigsdaler til 2 kroner, 3 mark til 1 krone og en skilling til 2 øre.

Efter bysalen kom i brug, løb der udgifter på til kalkning, småreparationer og nyanskaffelser f.eks. en haspe til saldøren, et par knagerækker og fortløbende udgifter til lys - 54 øre pr. pund, samt brandforsikring m. m.

Men der var dog også stigende indtægter, dels gennem et øget salg af mursand og en artikel som gulvsand - og dels gennem jagtlejen, som købmand Mogensen i Randers havde et år og betalte med 16 kr + 1/4 tønde godt øl. Og endelig lejede man salen ud for 2 kr.

Salen blev brugt meget, bl.a. til rullestue efter vaskedagene. Drengene, pigerne og de unge lånte salen til dans, påskelegestue, pinselegestue og ridegilde til fastelavn, som varede i to dage. At det kunne gå hårdt til, ses af udgifterne til reparation af gulv og vindues-ruder, som kostede 50 øre pr. stk. og i 1885 beløb reparationer sig til 25 kr. og 25 øre; - men så var bægeret også fyldt. Herefter ses salen lejet ud til afholdsmøder og senere komediespil samt til gymnastikforeningen. Desuden betalte smeden 60 kr. i årlig husleje.

I 1880 betalte kassen 103 kr. 90 øre til en ny brønd med pumpe ved skolen. I den forbindelse fortæller protokollen ordret citeret:

"Den 15. juni 1878 kørte Peder Mathiesen til Randers efter rørene og et stykke tømmer til gadebrønden.

Den 2. nov. 1880 kørte Jens Hougaard 2 læs ler til brønden ved skolen. Den 21. nov. kørte Kresten Asferg til Jennum efter brøndgraverens værktøj til brønden ved skolen. Den 23. dec. kørte Peder Frandsen til Harridslev efter den nye (vand)post ved skolen. Den 31. dec. kørte Rasmus Mogensen noget værktøj fra brønden ved skolen til Harridslev".

Notatet viser også, at transportkørsel gik på skift mellem bymændene. Bylauget fortsatte med at dække reparationsudgifter både ved denne brønd og over-brønden.

I 1891 købte man petroleumslamper til salen - og stenolie, der kostede 20 øre potten, og så fulgte naturligvis stadige udgifter til lampeglas, væger og stenolie.

De nye tider som 1. verdenskrig 1914-1918 medførte, afspejledes også i bylaugsprotokollen. Byggeriet anvendte cementsten i øget omfang og i 1919 udlejes grusgraven til N. Heerfort, der lader anlægge et cementstøberi med ret til at tage vand i fællesbrønden. Lejemålet indgås for 15 år med en afgift på 100 kr. pr. år. Ganske vist havde man gennem nogle år forud haft en lejeindtægt på 25 kr. årligt for den såkaldte cementgrav.

Imidlertid blev cementen ikke den forventede forretning, hvorimod plantningssagen slog anderledes godt an. Man begyndte allerede i 1906 at beplante en del af fællesjorden og investerede en hel del i hegn og granplanter, de følgende år. Og man købte 'Trekanten' af Martin Olsen for 50 kr. og beplantede også her. Kassebogen afslører, at trods stadige udgifter til efterplantning og reparationer på hegn og ikke mindst arbejds løn, blev plantagen en ganske pæn forretning, der gennem salg af juletræer og ved skovauktioner fylder op på indtægts-siderne.

I årene under og efter krigen 1939-1945 fortsatte man aktiviteten i plantagen. I 1948/49 solgtes træ for 702 kr. og for første gang viste regnskabet en omsætning på over 1000 kr.!

Ved majgildet 4. maj 1940 vedtog man at planere fællesgraven til sportsplads. Og pasning af haven ved forsamlingshuset prioriteredes højt, ligesom man forlængst havde anskaffet flagstang og ifølge en vedtagelse fra 1928 holdt man her grundlovsmøde hvert år.

Den 6. maj 1953 fejredes bylaugets 100 års jubilæum med en vellykket byfest. Festkomitéen var: Oldemand Sofus Sørensen, Børge Byrgesen og hustru, Jens Eriksen og hustru, Chr. Kjær Mathiesen og hustru, Aage Møller og hustru.

Arkivet har desværre ikke noget billede, hvor hustruerne i dagens anledning, er fotograferet sammen med festkomitéen, men måske findes det i gemmerne hos nogle i Mejlby?

Festarrangementet begyndte kl. 12, da de 12 bymænd samledes til en frokost i forsamlingshuset. De 6 tidligere bymænd var:

Søren Madsen, Anker Nielsen, Peder Pedersen, Lars Klit, Niels Herfort og Jens Peter Møller deltog efter indbydelse til festarrangementet, hvor oldermænden Sofus Sørensen bød alle hjertelig velkommen.

Ved frokosten spistes 60 stk smørrebrød á 1,25 kr. som oldermænden hentede i Kvægtorvets restaurant i Randers. Desuden fik hver mand en øl - samt kaffe og kringler.

Søren Madsen takkede for indbydelsen på de 6 gæsters vegne. Og efter frokosten holdt de 12 bymænd møde om udlejningen af fællesjorden.

De 12 bymænd var: Sofus Sørensen, Jens Eriksen, Tromholt Christensen, Kristen Karlsson, Herluf Sørensen, Aage Møller, Jessen Møller, Chr. Kjær Mathiesen, Aksel Kjær, Søren Klit, Marius Pedersen, Ejner Madsen.

Kl. 18.30 gik 'trommen' - slået af oldermænden op gennem byen sammen med fanen, der førtes af fanebærer Søren Klit, til fællesgravene på bakken. Her samledes alle byens folk og udflyttere og fulgte nu i sluttet trop efter trommen og fanen ned gennem byen til forsamlingshuset, hvor de 12 bymænd blev fotograferet til Randers Dagblad.

Herefter bænkedes alle ved de festligt dækkede borde i salen og på bylaugets vegne bød oldermænden velkommen til festmiddagen, som var tilberedt af kogekone Louise Jacobsen fra Jennum og hendes medhjælper Marna Fogh fra Mejlbj.

Der var indkøbt 40,5 kg oksekød til 162 kr. og brugsforeningsvarer for 189,01 kr. Kogekonens honorar var 25 kr.

Under middagen havde flere talere ordet, bl.a. Søren Madsen, Marius Pedersen, smed Thomsen og flere andre.

Efter der var sagt 'Velbekomme' - gik man over til at byde byjorden ud til leje for det kommende år. Stemningen var høj. Fotografen bød bakkerne op i 21 kr. og så endte det alligevel med, at vognmand Harald Rasmussen fik hammerslag på 22 kr. Ageren blev lejet ud til Jens Jensen for 35 kr.

Nu var det tid at røre benene, salen blev ryddet og Niels Pedersens orkester spillede op til dans. Regimentstamburmajor Emil Pedersen spillede violin og Børge Malmstrøm klaver, mens regimentsmusiker Jensen trakterede trommen. Musikken kostede 178 kr. til kl. 2.00.

Ved 1-tiden serveredes smørrebrød med øl og kaffe til 5 kr. pr. par. Klokkeren 2 standsede musikken og festen sluttede.

Efter dette værdige 100-års jubilæum for Mejlby bylaug fulgte en lidt stille periode i bylaugets historie.

I de tre følgende årtier - de fremskridtslovene 50'ere, de glade 60'ere og de letsindige 70'ere, gled bylauget lidt i baggrunden og den gamle kassebog var, om ikke glemt, så dog gemt og dukkede først op igen til majgildet den 28. maj 1984, hvor de daværende medlemmer samledes for at aftale rydning af et stykke af skoven og genplantering med eg. Siden 1954 var der nedlagt 4 landbrug og der er kun 8 tilbage og dermed også 8 laugsmedlemmer.

Ejnar Madsen valgtes til oldermann til 1. maj 1985, hvor man holdt bylaugsmøde i forsamlingshuset Grundlovssdag 5. juni kl. 10.

Ejnar Madsen berettede, at der var solgt træ for 12.209 kr. og plantet 1.100 egetræer og 600 bøgetræer for 6.069 kr.

Bakkerne lejes ud for 100 kr. - sandgraven for 100 kr. og købmandens P-plads for 100 kr. + øl for året 1985.

Det vedtoges at holde møde fremover på Grundlovssdag kl. 10.

Chr. Kjær Mathiasen valgtes til oldermann for 1985/1986.

Underskrevet af: Jens Hougaard - Ejnar Madsen - Ove Laursen - Jens Eriksen - Chr. Tromholt - Rasmus Sørensen - Chr. Eriksen - Chr. Kjær Mathiasen.

Om bylauget i Mejlby stadig eksisterer, vil vi på Nørhald Egns-Arkiv ønske stort tillykke med 170-års jubilæet!

Folketællinger i Danmark siden 1787

Kilde: Rigsarkivet, arkivmateriale - af Alis Skjødt Nielsen

En folketælling er en officiel optælling og dermed en registrering af alle, som bor eller opholder sig et bestemt område. Det kan være et amt, et sogn eller en by. Optællingen foretages som regel en bestemt dato og giver dermed et øjebliksbillede af befolkningens sammensætning. I dag kan mange folketællinger ses på arkivalieronline.dk.

Siden **1787** (1769) er der i Danmark, med års mellemrum lavet totale oversigter over alle dalevende personer. Hver eneste dansker er optalt i folketællingen og er beskrevet med én linje, hvor oplysninger som det fulde navn, alder/fødselsdato, erhverv, ægteskabsstatus o.l. bringes. Efterhånden som tællingerne nærmer sig nyere tid, bliver oplysningerne om folk øget betragteligt.

Det bør dog understreges, at der uundgåeligt er en række fejl i de foretagne folketællinger bl.a. forglemmelser af enkeltpersoner eller endda af hele husstande, selv om dette er svært at påvise. Oplysningerne om de enkelte personer kan ligeledes være mangelfulde eller direkte forkerte. De ældste tællinger hviler i høj grad på mundtlige oplysninger fra de personer, det skulle tælles.

Ikke altid er det officielle kirkebogs-registrede navn, det samme som det, der findes i folketællinger. Ofte optræder personer med erhvervsbetegnelse (Møller, Skrædder, Smed osv.) eller f.eks. et stednavn. Her som i andre kilder, kan vi se mange forskellige stavemåder af person- og stednavne, da stavningen i høj grad, var overladt til personen, som foretog optællingen, kaldet; Folketællingskommisæren.

Siden 1970 er optællingen af landets befolkning overtaget af Folkeregisteret (CPR-registeret), som med jævne mellemrum foretager registertællinger.

Men skal man forske i sine aner, er folketællinger og kirkebøger som regel det allerførste indscannede materiale fra Rigsarkivet, man stifter bekendtskab med. Her finder man, som nybegynder udi slægtsforskningens spændende univers, de allermest grundlæggende data, som en slægtsforsker kan arbejde videre med. Tilbage i tiden, slægt efter slægt. Der er oceaner af indscannet materiale fra Rigsarkivet, lagt ud på nettet, som man kan søge efter og arbejde videre med. Og alt som kan søges og bruges til dette formål er ganske gratis!

På arkivet er vi derfor også meget påpasselige med de gamle dokumenter, så vore efterkommere kan få glæde af at se og læse dem.

Den gamle Tabell fra 15. august 1769 over Harridslev sogn med dertil hørende Albæk anneks. Dengang kaldte man dem for tabeller - i nyere tid kom de til at hedde Folketællinger. På næste side ses arkivets oversættelse af nedenstående Tabell.

Vi er taknemlige, at den har overlevet i 254 år! Tak til forhenværende Sognerådsformand Chr. J. Winther, for at give den til arkivet.

TABELL

over

Saavel Mand, som Qvindelignonnet ndi *Harridslev* Sogn eller Præfegjeld med dertil hørende *Albæk* Annex under *Stiftens* Stift (de ubi Tjeneste værende Gevorbene Hystere, Dragoner og Soldater, samt de ved de nationale faavelson gevorbne Regimenter staaende Under-Officerer og Tambourer, for deres egne Personer undtagen, men deres Hustruer og Barn iberegden) saaledes som detes Tal efter hvers Alder befandtes at være den 15de August 1769, nemlig:

Hver Alder eller i Mann i Sognet og Annexet.	1 Rubrique. paa 8te Mar og December		2 Rubrique. fra 8 til 16 Mar inclusive		3 Rubrique. fra 16 til 24 Mar inclusive		4 Rubrique. fra 24 til 32 Mar inclusive		5 Rubrique. fra 32 til 40 Mar inclusive		6 Rubrique. fra 40 til 48 Mar inclusive		7 Rubrique. fra 48 Mar derover	
	Mandsfolk	Frue-timmer	Mandsfolk	Frue-timmer	Mandsfolk	Frue-timmer	Mandsfolk	Frue-timmer	Mandsfolk	Frue-timmer	Mandsfolk	Frue-timmer	Mandsfolk	Frue-timmer
<i>Harridslev Sogn</i>	37	28	25	39	24	20	21	29	25	18	15	20	24	25
<i>Albæk Annex</i>	21	24	16	31	19	28	19	19	13	11	15	13	27	39
Summa	58	52	41	60	43	48	40	48	38	29	30	33	51	64

Recapitulatio.		Af det modstaaende fulde Tal 299 Mandfolk og 337 Fruentimmer, henholder til efterfølgende Nummere, nemlig:	
	Mandsfolk	Frue-timmer	
1. Rubrique	40	54	
2. = = =	41	60	
3. = = =	41	45	
4. = = =	40	40	
5. = = =	30	25	
6. = = =	30	33	
7. = = =	37	62	
Summa	299	337	

- 1.) Rang-Personer, Proprietairer, som ingen Rang have, Justitz- og alle andre Kongel. Betiente, saa og Forpagtere, Forvaltere, Hidsfogeder og detslige, med deres Hustruer og hos sig havende Børn. = = = = =
- 2.) Gæstgædder samt Kirke- og Skole-Betiente, saa og Studenter, med deres Hustruer og hos sig havende Børn. = = = = =
- 3.) a) Bønder og andre Jordbrugere, som sig deraf alene og alle af Søefart eller Havfiske-rie tillige ernære, saa og Møllere, Kromand, Stovfogeder, Stovlere, Husemand, Andstier og detslige, med deres Hustruer = = = = =
- b) Deres hos sig havende Børn = = = = =
- 4.) a) Søefarende og Hysere, iberegnet saavel dem, der med Tilladelse ere i Farten eller paa Rejse, som de, der tillige ernære sig af Jordbrug, med deres Hustruer = = = = =
- b) Deres hos sig havende Børn. = = = = =
- 5.) Fabriquerer og Handværker, samt deres Sønne og Læredrenge med deres Hustruer og hos sig havende Børn. = = = = =

af 2den Rubrique	= =	41	Mandsfolk	60	Fruentimmer
3de	= = =	41	- - -	45	- - -
4de	= = =	31	- - -	27	- - -
5te	= = =	17	- - -	17	- - -
6te	= = =	7	- - -	9	- - -
7de	= = =	10	- - -	32	- - -

6.) Alle uafte Personer. tiffammen = 144 105

7.) Alle Tjenestefolk og Dageløse = = = = = 80 69

8.) De ubi dette Sogn hienneboende, som med Waik paa nogen Tid ere paa udenrigs Rejser, og henhøre til de under 1, 2, 3, 5, 6 og 7de §. benevnte Stander. = = = = =

9.) Hospitals Lemmer samt andre vanføre, gebrettede og astindige Personer = = = = = 6 8

Summa **299** Mandfolk og **337** Fruentimmer

Harridslev den 15de Aug. 1769

Oversættelsen som forhåbentlig giver god mening, i forhold til originalen på forrige side. Den specielle opstilling af data er her forsøgt bevaret så originalt som muligt.

Tabel over såvel mand- som kvindkønnet udi Harridslev sogn eller præstegæld med dertil hørende Albæk anneks under AarhusStift (de udi tjeneste værende gevorbne (bevæbnede) ryttere, dragoner og soldater, samt de ved de nationale såvel som gevorbne regimenter stående under officerer og tambourer, for deres egne personer undtagen, men deres hustruer og børn ibegreben (iberegnet) således som dets tal efter hvers alders befandtes at være den 15. august 1769, nemlig:

1. rubrik op til 8 år	2. rubrik fra 8-16	3. rubrik fra 16-24	4. rubrik fra 24-32	5. rubrik fra 32-40	6. rubrik fra 40-48	7. rubrik fra 48 og derover
Harridslev sogn (Harridslev, Lindbjerg, Mejlby) Albæk sogn (Albæk, Vestrup, Østrup)						
m / k 37 / 28 21 / 24	m / k 25 / 29 16 / 31	m / k 22 / 20 19 / 25	m / k 21 / 29 19 / 19	m / k 25 / 18 13 / 17	m / k 15 / 20 15 / 13	m / k 24 / 25 27 / 39
Summa 58 / 52	41 / 60	41 / 45	40 / 48	38 / 35	30 / 33	51 / 64
Af det modstående fulde tal 299 mandfolk og 337 fruentimmer, henhører til m / k efterskrevne nummere, nemlig:						
1.) Rangspersoner, proprietærer, som ingen rang har, justits- og alle andre kongelige betjente, forpagtere, forvaltere, ridefogeder og deslige, med deres hustruer og hos sig havende børn - - - - - / -						
2.) Geistligheden samt kirke- og skolebetjente, og studenter med deres fruer og hos sig havende børn - - - - - 4 / 5						
3.) (a) Bønder og andre jordbrugere, som sig deraf alene og ikke af søfart eller havfiskeri tillige ernærer, og møllere, kromænd, skovfogeder, skovløbere, husmænd, inderster og deslige, med deres hustruer - - - - - 96 / 122 og (b) deres hos sig havende børn - - - - - 104 / 124						
4.) (a) Søfarende og fiskere, iberegnet såvel dem der med tilladelse er i farten eller på rejser, som de der tillige ernærer sig af jordbrug, med deres hustruer - - - - - 1 / - og (b) deres hos sig havende børn - - - - - / -						
5.) Fabrikker og håndværkere, samt deres svende og læredrenge med deres hustruer og hos sig havende børn - - - - - 8 / 9						
6.) Alle ugifte personer						
af 2. rubrik - - - - 41 m / 60 k						
af 3. rubrik - - - - 41 m / 43 k						
af 4. rubrik - - - - 31 m / 24 k						
af 5. rubrik - - - - 17 m / 17 k						
af 6. rubrik - - - - 4 m / 9 k						
af 7. rubrik - - - - 10 m / 32 k						
tilsammen 144 / 185						
7.) Alle tjenestefolk og daglejere - - - - - 80 / 69						
8.) De udi dette sogn hjemmehørende, som med pas på nogen tid er på udenrigs rejser og enhører til de under 1, 2, 3, 4, 5, 6 og 7ende §. benævnte stænder - - - - - / - og 9.) hospitalslemmer samt andre vanføre, gebretlige og affindige personer - - - - - 6 / 8						
Begge disse sogne består af landlægger alene (udelukkende).						

Harridslev d. 15. august 1769, H. Søgaard

Regnskab 1/10-2022- 30/09-2023

	Indtægter		udgifter
kontant	206,50		
bank indestående	16.574,39		
saldo 01 okt 2022		16.780,89	
Kontingent		21.305,00	
salg af foto-kopier og bøger		411,00	
Tilskud fra kommunen, egenbetaling		24.700,00	
Generalforsamling & foredrag			8.079,00
Årsskrift & porto			5.839,50
Drift & diverse			14.807,22
Kursus & kørsel			1.543,15
Mobilpay gebyr			642,75
Materiel & Kontorartikler			2.359,00
Abonnementer & SLA			9.511,80
		46.416,00	42.782,42
kontant	761,50		
bank indestående	19.652,97		
saldo 30 sep 2023		20.414,47	63.196,89

Regnskabet er revideret d. 5-10-2023

af:

Shermann Andersen
Jenny Hjødt

